

CASSEL GUSTAV

Abstrakt

Marginalistická revoluce se v Evropě objevila v roce 1871 a znamenala převrat v ekonomickém myšlení a metodologii, kterou ekonomie jako věda do té doby používala. Během následujících desítek let se zformovalo několik významných marginalistických škol. Hlavní změnou bylo zavedení mezních veličin a důraz na poptávku, která byla pro klasickou školu v pozadí.

Gustav Cassel, jeden ze švédských marginalistů, působil na stockholmské univerzitě a řadí se do stockholmské ekonomické školy společně s Knutem Wicksellem. Cassel se zajímal hlavně o monetární teorii, teorii hospodářského cyklu a mezinárodní ekonomii. Známý je především ve spojení s teorií parity kupní síly, která vysvětluje pohyby devizových kurzů na základě poměrů cenových hladin ve srovnávaných zemích.

Klíčová slova:

Hospodářský cyklus, klasická ekonomie, makroekonomická analýza, marginalisté, marginalistická revoluce, mezní užitek, parita kupní síly, teorie hodnoty

Key words:

Business cycle, classical economics, macroeconomic analysis, marginalists, marginalist revolution, marginal utility, purchasing power parity, theory of value

Names:

Böhm-Bawerk E., Clark J.B., Davidson D., Fisher I., Hayeka F.A., Jevons W., Keynes J.M., Malynes G., Marshall A., Menger C., Mill J.S., Mises L., Pareto V., Pigou A., Ricardo D., Robertson D., Smith A., Taussig F.W., Walras L., Wicksell K., Wieser F.,

Historické pozadí - marginalistická revoluce

Už v době, kdy se politická ekonomie učila podle Smitha, Ricarda a Milla, se objevovala díla, která spojovala hodnotu s užitekem a se vzácností zboží. Navazovala na Seniora či Saye. Poznatky to byly nové a originální, a zároveň byly dílčí, zlomkovité, a nikdo z těch prvních průkopníků nové ekonomie z nich ještě nevytvořil jednotný teoretický systém, který by mohl konkurovat klasické politické ekonomii. Právě tyto poznatky, jeden ke druhému, neomylně budovaly základy nového ekonomického paradigmatu.

(Brožová, 2006, str. 45)

V roce 1871 zasáhla Evropu tzv. marginalistická revoluce. V Rakousku, Anglii a později ve Francii vyšla na sobě nezávisle významná díla, v nichž byla formulována teorie mezní užitečnosti takovým způsobem, že začal vznikat nový systém ekonomického myšlení. Dosud v Evropě převládaly hlavně myšlenky Davida Ricarda a Johna Stuarta Milla. Počátky marginalistické revoluce jsou spojeny se jmény Williama Jevonse, Carla Mengera a Léona Walrase.

Klasikové byli zaměřeni zejména na nabídku a podle nákladů formulovali teorii hodnoty. Marginalisté však přišli s důrazem na poptávku. Marginalisté se dále zaměřovali na to, jak se alokují omezené zdroje, kdežto klasici spíše na ekonomický růst a zajímala je kumulace kapitálu a populační vývoj.

Dalším rozdílem oproti předchozímu myšlenkovému proudu byla hlavní postava ekonomického života. U klasiků byla společnost složena ze tříd vlastníků půdy,

kapitalistů a dělníků a zkoumaly se vztahy mezi nimi. Hlavní postavou byl kapitalista, protože tvořil mzdový fond, investoval a zajišťoval ekonomický růst. U marginalistů je naopak hlavní postavou spotřebitel, který je na trhu rozhodující. Nabídka se mu přizpůsobuje.

Změna v metodologii byla také signifikantní - zavedly se mezní veličiny. Marginalisté přišli s tím, že alokace vzácných zdrojů je efektivní, pokud se rovnají mezní veličiny. Celkově se dá říci, že se ekonomie více matematizovala.

V rámci marginalismu vzniklo několik škol, které byly pojmenovány zejména podle míst, kde působili jejich nejvýznamnější představitelé. Rozvíjela se tak např. lausannská škola, kam se řadí Francouz Léon Walras nebo Ital Vilfredo Pareto a která se zabývala hlavně teorií všeobecné rovnováhy. V Anglii vznikla cambridgeská škola, jejímž zakladatelem byl Alfred Marshall. Kromě Marshalla byli představiteli cambridgeské školy Arthur Pigou, Dennis Robertson nebo ve svých počátcích John Maynard Keynes. Této škole se začalo říkat neoklasická, protože Marshall se pokoušel zachovat tradice Adama Smithe, Davida Ricarda nebo Johna S. Milla. Od lausannské školy se cambridgeská odlišovala v metodě zkoumání tržní rovnováhy - lausannští byli příznivci metody všeobecné rovnováhy, cambridgeští metody dílčí rovnováhy trhů.

Pokud cambridgeská škola ještě uchovávala (alespoň z piety a ze smyslu pro tradici) jistou návaznost na anglické klasiky, lausannská škola neměla již s klasickou ekonomikou nic společného. Obsah i metoda Walrasovy a Paretovy ekonomie byly již na hony vzdáleny klasické politické ekonomii. Byla to právě lausannská škola, která měla značný podíl na vzniku nového ekonomického paradigmatu. Moderní ekonomie, tak jak ji dnes známe, je vlastně vybudována na základech, které položila právě lausannská škola. A jsou to základy pevné.

(Holman, 2005, str. 172)

Významnou školou byla i rakouská, která nepoužívala oddělenou teorii nákladů, ale aplikovala i na nabídku mezní užitek. Jejím předchůdcem byl Carl Menger, po kterém následovali Eugen von Böhm-Bawerk a Friedrich von Wieser. Později se v ní můžeme setkat se jmény Friedricha A. von Hayeka nebo Ludwiga von Misesa. Rakouská škola zaznamenala patrně největší úspěch v teorii hospodářského cyklu, za kterou dostal Nobelovu cenu za ekonomii F. A. Hayek.

Rakouská škola se odlišuje od jiných směrů a škol svým důsledným a jednoznačným liberalismem. To platí zejména pro pozdější představitele školy. Mises a Hayek se proslavili svou nekompromisní obhajobou liberalismu, soukromého vlastnictví, nedotknutelností občanských svobod a principiálním odmítáním všech forem etatismu. Prakticky veškeré ekonomické potíže přičítali a přičítají „Rakušané“ státním zásahům. Misesův nejvýznamnější pokračovatel Rothbard nakonec dospěl až ke krajní formě liberalismu - k anarchokapitalismu.

(Holman, 2005, str. 239)

Ani Amerika nezůstávala pozadu a i tam se marginalismus uchytil. Nejznámějšími představiteli americké školy byli John Bates Clark, Frank W. Taussig a Irwing Fisher.

Nakonec je potřeba zmínit švédské marginalisty Knuta Wicksella a Gustava Cassela. Hlavně Wicksell měl ve Švédsku velký ohlas a mnohé následovníky, ale mimo Skandinávii byl zastíněn jinými evropskými ekonomy. (Holman, 2005)

Životopis

I když nedosahoval významu Knuta Wicksella, byl Cassel výraznou osobností a jeho Teorie sociální ekonomie byla jednou z nejlepších učebnic ekonomie. Oblastí jeho zájmu byla zejména monetární teorie, teorie hospodářského cyklu a mezinárodní ekonomie.

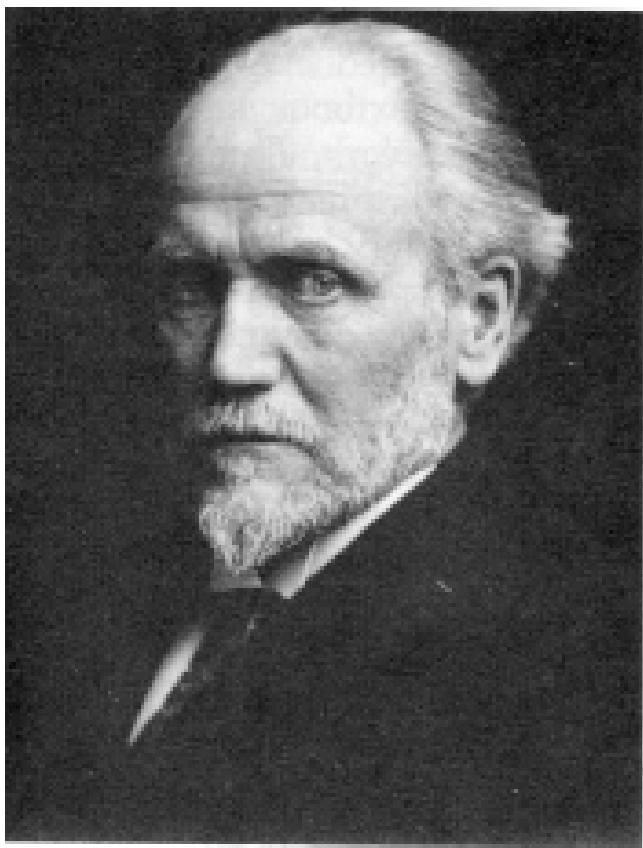
(Holman, 2005, str. 311)

Gustav Cassel (20. října 1866 - 14. ledna 1945), byl švédský ekonom. Původně vystudovaný matematik s titulem Ph.D. z univerzity v Uppsale (kde studoval i další švédský ekonom Knut Wicksell) a profesor ekonomie a financí na stockholmské univerzitě v letech 1904 - 1933, byl v roce 1914 také zvolen za člena Královské akademie věd.

Cassel za svého života napsal na 1500 článků pro švédský deník Svenska Dagbladet, byl zván na přednášky na univerzitách po celém světě, mluvil s představiteli vlád a světovými finančníky a účastnil se mezinárodních konferencí. Působil také jako poradce Společnosti národů. (Wikipedia SV [online], cit. 2010-05-23)

Spolu s Knutem Wicksellem a Davidem Davidsonem patřil Cassel mezi nejvýznamnější ekonomy své doby ve Skandinávii a všichni tři stáli u zrodu moderní ekonomie ve Švédsku. Gustava Cassela přivedl od matematiky k ekonomii zejména zájem o tarify na železnici a progresivní zdanění. Ekonomii odešel studovat do Německa, poté působil v dánské Kodani jako učitel ekonomie, odkud přešel do Stockholmu.

Jeho první prací byl „*Nástin elementární nauky o ceně*“ z roku 1899 a jeho nejvýznamnějším dílem „*Teorie sociální ekonomie*“, které bylo dokončeno s koncem první světové války. (Holman, 2005)

Cassel nebyl během svého života příliš oblíben. Prvně to bylo kvůli věčnému rivalství s Knutem Wicksellem (Economy Professor [online], cit. 2010-05-23), který jeho *Teorii sociální ekonomie* podrobil nevídané kritice (Holman, 2005). Dále ho neměli rádi Walrasiánci kvůli jeho odmítání teorie užitečnosti, které považoval za zbytečné, protože tvrdil, že lze pracovat s empiricky zjištěnými poptávkovými křivkami. To bylo ostatními ekonomy odmítáno kvůli tomu, že poptávku vztahovali v čase k jednomu okamžiku, kdežto Casselova interpretace se vztahovala k nějakému období. Poptávková funkce získaná empiricky tudíž

nemůže být stejná, jako poptávková funkce zkonstruovaná v modelu ekonomické rovnováhy. (Holman, 2005)

Cassel patřil k těm marginalistům, kteří rozvíjeli především Walrasův odkaz. Je přitom překvapivé, že Walrasovo jméno ve své knize vůbec nezmínil.

(Holman, 2005, str. 311)

Zdroj: <http://economyprofessor.com>

Rakušané jej neměli rádi, protože pomáhal pohřbít Böhm-Bawerkovu teorii kapitálu a úroku (Newschool [online], cit. 2010-05-23), a keynesiánci, protože Cassel byl odpůrcem keynesiánské revoluce. Dále Cassel odmítal uznat díla jakýchkoli jiných autorů než sebe samotného. (Economy Professor, [online], cit. 2010-05-23)

Teorie parity kupní síly

Devizový kurz se na devizovém trhu tvoří vzájemnou interakcí nabídky deviz a poptávky po devizách. Výsledkem je cena deviz. Na tento proces působí jak fundamentální faktory, tak chování jednotlivých subjektů, které na trhu obchodují. Mezi fundamentální faktory lze zařadit vývoj makroekonomických veličin a makroekonomickou politiku státu. Vliv má zejména vývoj platební bilance, inflační a úrokový diferenciál, tempo růstu národního produktu nebo změny peněžní zásoby. Různé teorie devizového kursu přikládají těmto faktorům větší či menší důležitost.

Dalším faktorem na devizovém trhu je chování subjektů, které se na něm pohybují. Ty jsou často vedeny očekáváním a vlastními názory. Obchodující mohou být ovlivněni nejen fundamentálními faktory, ale i chováním vlád a centrálních bank.

Od přelomu 19. a 20. století až do 70. let 20. století byly v mezinárodním obchodě a mezinárodních platbách nejvýznamnější toky zboží. Až poté tuto roli převzaly toky kapitálu. Dnes už sice není parita kupní síly (PPP) tak dominantní pro vysvětlení pohybů devizových kurzů, stále však hraje svoji roli.

Ve své absolutní verzi vychází PPP ze zákona jedné ceny. Podle něj by mělo mít stejné zboží v různých zemích stejné ceny. Podle teorie parity kupní síly dochází ke změně devizových kursů proto, aby u různých měn zůstala zachována jejich parita kupních sil. Předpokladem pak je volný pohyb zboží a vysoce konkurenční trh. Absolutní verze parity kupní síly používá pro odvození kursu poměr cenových hladin.

Relativní verze parity kupní síly už nepracuje s košem zboží a jeho oceněním v domácích a zahraničních cenách, ale s procentními změnami cen, které jsou vyjádřeny cenovými indexy. Od statického pohledu tak přechází na pohled dynamický. Tato verze PPP tedy říká, že změna devizového kursu odpovídá rozdílu v míře inflace v sledovaných zemích, tj. že se kurs přizpůsobuje inflačnímu diferenciálu. (Durčáková, Mandel, 2003)

Casselův přínos v oblasti teorie parity kupní síly

Cassel si svoji reputaci vydobyl hlavně ve spojení právě s teorií parity kupní síly. Přestože nebyl prvním ekonomem, který s touto teorií přišel (před ním to byli např. Gerald de Malynes nebo Alfred Marshall), ale byl prvním, který jí dodal na důležitosti.

Po první světové válce přestala být většina měn směnitelná za zlato a vyvstal problém, jak by měly být stanoveny měnové kurzy.

Měnový kurz má (v dlouhém období) odpovídat poměru cenových hladin obou zemí. Toto vysvětlení se opírá o monetární faktory: množství peněz v oběhu určuje výši cenové hladiny a změny měnových kurzů jsou zde důsledkem změn cenových hladin. Samotný základ teorie parity kupní síly najdeme již v kvantitativní teorii peněz.

(Brožová, 2006, str. 90)

To vše platí, pokud mezi zeměmi existuje volný zahraniční obchod.

Cassel tuto teorii vysvětloval na jednoduchém příkladě:

Jestliže Američan koupí 1 bušl pšenice za 4 dolary v USA a jestliže je měnový kurz 120 jenů za 1 dolar, cena bušlu pšenice v Japonsku by měla být 480 jenů (4 x 120). Jinými slovy, měla by existovat parita kupní síly mezi kupní silou dolaru v USA a kupní silou směnné hodnoty dolaru a kupní síla jeho směnné hodnoty v Japonsku.

Cassel věřil, že pokud měnový kurz neodpovídal paritě, nebylo dosaženo rovnováhy a že buď měnový kurz nebo parita kupní síly by se přizpůsobovaly tak dlouho, aby bylo dosaženo rovnováhy. Důvodem je arbitráž. Pokud by se pšenice prodávala za 4 dolary ve Spojených státech a za 600 jenů v Japonsku, arbitrážéri by mohli nakupovat pšenici v USA a prodávat v Japonsku a činili by tak, dokud by nebyl rozdíl v cenách eliminován.

(Econlib [online].cit. 2010-05-23)

Tato teorie měla v té době i své odpůrce. Těmi byli ti, kteří vysvětlovali pohyby měnových kurzů na základě reálných faktorů a pracovali s teorií platební bilance. Mezi reálné faktory řadili např. relativní konkurenceschopnost domácích výrobků vůči zahraničním nebo relativní růst domácí ekonomiky vůči zahraniční. V důsledku těchto příčin se mění platební bilance a to vyvolává změny měnových kurzů. Až poté dochází ke změnám cenových hladin.

Tyto rozdílné přístupy se tak rozcházely ve vnímání toho, co je příčinou a co důsledkem pohybů měnových kurzů. Někteří ekonomové odmítali teorii parity kupní síly také z důvodu, že existuje zboží, které se na mezinárodním trhu neobchoduje. Jedná se hlavně o služby, které pokud mají značný podíl na tvorbě národního produktu, mohou způsobit to, že se měnové kurzy mohou dlouhodobě odchylovat od parity kupní síly. (Holman, 2005) Dalším neobchodovaným zbožím může být to, které má vysoké náklady na dopravu a uskladnění.

Teorie hospodářského cyklu

Casselova teorie hospodářského cyklu se podobala spíše teorii Josepha A. Schumpetera než teoriím Wicksella a Hayeka.

(Holman, 2005, str. 312)

Ačkoli Wicksell a Hayek považovali monetární faktory (kterými může být např. změna úrokové míry a změna peněžní zásoby) za příčinu hospodářských cyklů, Cassel za jejich příčinu považoval reálné faktory.

Cassel považoval za příčinu hospodářských cyklů technický pokrok, objevení nových přírodních zdrojů nebo populační růst, tedy reálné faktory. Ty přinášejí optimistická očekávání a nové investiční příležitosti. Když rostoucí investice narazí na nedostatek úspor, vzroste peněžní úroková míra. Firmy prodávají méně výnosné investice a propouštějí pracovníky. Po konjunktře přichází deprese. Cassel neviděl žádnou možnost, jak zmírňovat cyklický vývoj, byl přirozeným a neodvratným atributem vývoje ekonomiky.

(Brožová, 2006, s. 90)

Makroekonomická analýza

Wicksell a Cassel se od teorie hospodářského cyklu nakonec dostali až k makroekonomické analýze. Jejich hlavním tématem byly investice a jejich vztah k úsporám. Tito švédští marginalisté začali používat pojmy:

- úspory ex post,
- úspory ex ante,
- investice ex post,
- investice ex ante.

Úspory ex ante a investice ex ante byly ty úspory a investice, které byly plánované dopředu, tj. budoucí snaha spořit nebo investovat. Naopak úspory a investice ex post byly ty, které už byly vynaloženy, byly skutečné.

Investice a úspory plánované se nemusí rovnat. Domácnosti, které spoří, se mohou rozhodnout spořit jinak, než chtějí firmy investovat. Pokud jsou úspory ex ante vyšší než investice ex ante, bude docházet ke vzniku neplánovaných zásob a dále bude následovat recese. Pokud jsou však úspory ex ante nižší než investice ex ante, mělo by dojít ke konjunktře - firmy budou zvyšovat výrobu a zaměstnanost bude růst. (Brožová, 2006)

Ve 30. letech v době hospodářské deprese, se začalo vztahem mezi investicemi a úsporami zabývat více ekonomů. V Anglii to byli J. M. Keynes a D. Robertson. Ve Švédsku to byla stockholmská škola, která navazovala na Wicksellův a Casselův odkaz.

(Holman, 2005, str. 313)

Pojmy ex ante a ex post investice, resp. úspory se ukázaly být velmi užitečné a dnes jsou již součástí standardní makroekonomické analýzy. Robertson a Keynes, kteří rozvíjeli podobnou analýzu na počátku 30. let, tyto pojmy nepoužívali a neznali ani díla ekonomů stockholmské školy, která byla přeložena do angličtiny až ke konci 30. let.

Hlavní díla Gustava Cassela:

- Sozialpolitik, 1902
- The Nature and Necessity of Interest, 1903

- Germany's Economic Power Of Resistance, 1916
- Theory of Social Economy, 1918
- The World's Monetary Policies, 1921
- Money and Foreign Exchange after 1914, 1922
- Fundamental Thoughts in Economics, 1925
- On Quantitative Thinking in Economics, 1935
- The Downfall of the Gold Standard, 1936

Použitá literatura

BROŽOVÁ, D. (2006): *Malé dějiny ekonomické myšlení*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2006

DURČÁKOVÁ, J., MANDEL, M. (2003): *Mezinárodní finance*. Management Press, Praha, 2003

Econlib [online]. Indianapolis: Library of Economics and Liberty. Posl. úpravy neznámé [cit. 2010-05-23]. URL: <http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Cassel.html>

Economy Professor [online]. Posl. úpravy neznámé [cit. 2010-05-23]. URL: <http://www.economyprofessor.com/theorists/gustavcassel.php>

HOLMAN, R. (2005): *Dějiny ekonomického myšlení*. C.H.Beck, Praha, 2005

Newschool [online]. New York: The New School. Posl. úpravy neznámé [cit. 2010-05-23]. URL: <http://homepage.newschool.edu/het/profiles/cassel.htm>

Wikipedia EN [online]. San Diego: Wikipedia, The Free Encyclopedia. Posl. úpravy 12.5.2010 [cit. 2010-05-23]. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Gustav_Cassel

Wikipedia SV [online]. San Diego: Wikipedia, The Free Encyclopedia. Posl. úpravy 26.4.2010 [cit. 2010-05-23]. URL: http://sv.wikipedia.org/wiki/Gustav_Cassel

23. 5. 2010

Roman Sterly

3. ročník, K07421